

De behandeling van vreemdelingen

Een onderzoek naar de staandehouding van vreemdelingen en
de periode op het politiebureau

Dominique Nijmeijer

Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie, Radboud Universiteit Nijmegen

In opdracht van: Meldpunt Vreemdelingendetentie, stichting LOS

Voorwoord

Voor u ligt het rapport ‘De behandeling van vreemdelingen’ van mijn onderzoeksstage bij het Meldpunt Vreemdelingendetentie, een initiatief van stichting LOS. Momenteel zit ik in mijn derde jaar van de bachelor Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Vanuit mijn opleiding heb ik van september 2022 tot en met januari 2023 onderzoek uitgevoerd in opdracht van Meldpunt Vreemdelingendetentie.

Sinds mijn profielwerkstuk over vluchtelingen merkte ik dat ik affiniteit heb met het onderwerp migratie. Tijdens mijn studie is dit alleen nog maar bevestigd. Daarom wilde ik graag onderzoek uitvoeren op het gebied van migratie. Zo kwam ik uiteindelijk terecht bij de organisatie Meldpunt Vreemdelingendetentie. Deze organisatie sprak mij meteen aan, aangezien zij zich inzetten voor een relatief onzichtbare groep in onze samenleving.

Ik wil de mensen die mij hebben geholpen met dit eindresultaat graag bedanken. Ten eerste gaat mijn dank uit naar alle respondenten die tijd hebben vrijgemaakt om hun verhaal met mij te delen. Zonder jullie was dit onderzoek niet mogelijk geweest, bedankt voor jullie vertrouwen in mij. Daarnaast wil ik Revijara Oosterhuis bedanken voor de mogelijkheid om mijn onderzoek in opdracht van Meldpunt Vreemdelingendetentie uit te voeren en voor haar adviezen. Hiernaast wil ik Rian Ederveen bedanken voor haar juridisch advies. Verder wil ik mijn medestudenten, medestagiaire en vrijwilliger van het Meldpunt Vreemdelingendetentie bedanken voor onze gesprekken en hun luisterend oor. Ten slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun, maar ook voor hun feedback op mijn verslag.

Dominique Nijmeijer

Nijmegen, 27 januari, 2023.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Lijst van gebruikte afkortingen	4
Inleiding	5
Methoden.....	7
Staandehouding door de AVIM	8
Vanuit straftraject overgedragen aan de AVIM	8
Redelijk vermoeden van illegaal verblijf.....	9
Etnisch profileren	10
Stappen op het politiebureau	12
Vaststelling identiteit.....	12
Contact met ketenpartners	12
Gehoor	12
<i>Recht op bijstand van advocaat</i>	13
<i>Verloop van het gehoor</i>	14
Beslissing over inbewaringstelling.....	15
Communicatie met vreemdelingen.....	17
Verblijf in een politiecel.....	19
Omschrijving politiecel	19
Ervaring politiecel	20
Behandeling van vreemdelingen	21
Bellen.....	21
Eten en drinken.....	22
Kleding	22
Luchten	23
Medische zorg.....	23
Conclusie.....	24
Literatuur.....	26

Lijst van gebruikte afkortingen

Art.	Artikel
AVIM	Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel
AA	Aangewezen Ambtenaar
BBSO	Bureau Boekhoorn Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DT&V	Dienst Terugkeer & Vertrek
HOvJ	Hulpofficier van Justitie
Ibid.	Ibidem (op dezelfde plek)
IND	Immigratie en Naturalisatie Dienst
KMar	Koninklijke Marechaussee
RvS	Raad van State
Vb	Vreemdelingenbesluit 2000
Vc	Vreemdelingencirculaire 2000
VV	Voorschrift Vreemdelingen 2000
Vw	Vreemdelingenwet 2000
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum
Z.D.	Zonder Datum

Inleiding

Voor de meeste advocaten is het ook een beetje een blackbox. ... Nog echt veel onkunde is, dus het is gewoon heel erg een blackbox. Heel het gevangeniswezen een blackbox is. Zorgen dat de mensen niet naar buiten gaan en zorgen dat de buitenwereld niet zicht heeft op binnen. (Advocaat 1)

Wanneer een vreemdeling* geen verblijfsvergunning heeft, moet deze persoon vrijwillig Nederland verlaten (Art. 1 lid 1 Vw). Wanneer deze persoon niet uit zichzelf vertrekt, kan deze persoon in bewaring, oftewel vreemdelingendetentie worden geplaatst (Rijksoverheid Z.D.). Vreemdelingendetentie is niet bedoeld als straf, maar heeft als doel het uitzetten van de vreemdeling (ibid.). Vreemdelingendetentie is een bestuursrechtelijke vorm van vrijheidsberoving (Judex 2018).

Vreemdelingendetentie kan door verschillende actoren worden opgelegd: 1) HOvJ; 2) ambtenaar van de politie met voldoende kennis en kunde; 3) AA van de DT&V en 4) AA van de IND (Art. 5.3 lid 1 VV). De HOvJ zou zowel een ambtenaar van de politie als een ambtenaar van de KMar kunnen zijn (Art. 47 lid 1a en b Vw). In Nederland zijn er dus vier partijen die vreemdelingendetentie mogen opleggen: AVIM, DT&V, IND en KMar. Vanwege de tijdspanne van dit onderzoek is er alleen gefocust op de inbewaringstelling door de AVIM. De AVIM doet onder andere onderzoek ‘naar de identiteit en de verblijfsrechtelijke status van vreemdelingen’ (Politie Z.D. a).

Hoewel er een aantal onderzoeken zijn gedaan naar de periode voorafgaand aan vreemdelingendetentie in Nederland, zie onder andere Amnesty International (2018), Van der Spek en Böcker (2019) en WODC (2022), is er nog weinig bekend over hoe vreemdelingen in deze periode worden behandeld en hoe zij deze periode ervaren. Dat er nog weinig bekend is over de periode voorafgaand aan vreemdelingendetentie en daarbij specifiek over de periode op het politiebureau, blijkt ook uit het openingscitaat. In dit onderzoek staat daarom de volgende vraag centraal: Hoe worden vreemdelingen door de AVIM staande gehouden en hoe ervaren zij de periode op het politiebureau? Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te geven in de periode voorafgaand aan vreemdelingendetentie en hoe dit door vreemdelingen wordt ervaren. Met behulp van dit onderzoek kan er worden gekeken of de AVIM zich aan de wet houdt en/of er verbeterpunten mogelijk zijn in de behandeling van vreemdelingen.

Om de hoofdvraag te beantwoorden zal ik ingaan op de verschillende stappen die een

* Een persoon zonder Nederlandse nationaliteit (Art. 1 lid 1 Vw).

vreemdeling doorloopt vanaf het moment van staandehouding tot en met de omstandigheden in de politiecel. Als eerste ga ik in op de staandehouding van vreemdelingen door de AVIM. Daarnaast geef ik meer informatie over de stappen die op het politiebureau plaatsvinden. Vervolgens schrijf ik over in hoeverre vreemdelingen begrijpen wat er tijdens deze stappen op het politiebureau gebeurt. Bovendien zal ik ingaan op de omstandigheden in een politiecel. Verder laat ik zien hoe vreemdelingen op het politiebureau worden behandeld. Ten slotte geef ik antwoord op de hoofdvraag.

Methoden

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Meldpunt Vreemdelingendetentie, een initiatief van stichting LOS, en heeft een kwalitatieve onderzoeksbenadering. Voor dit onderzoek zijn de volgende methoden gebruikt: literatuuronderzoek, semi-gestructureerde en open interviews. In totaal zijn er veertien interviews afgenomen. Er is gesproken met vier advocaten, drie personen die werkzaam zijn bij de AVIM en met zeven vreemdelingen die door de AVIM zijn staande gehouden of zijn overgedragen aan de AVIM.

De advocaten en personen werkzaam bij de AVIM zijn per mail benaderd of ze mee wilden doen aan dit onderzoek. Het Meldpunt Vreemdelingendetentie staat in contact met meerdere vreemdelingen, aangezien het Meldpunt een gratis telefoonlijn heeft voor vreemdelingen in vreemdelingendetentie. Er zijn voor dit onderzoek alleen vreemdelingen benaderd waar het Meldpunt contact mee had. Aangezien de onderzoekster alleen de Nederlandse en Engelse taal machtig is, is er alleen contact opgenomen met Nederlands en Engels sprekende vreemdelingen. Uiteindelijk zijn alle zeven vreemdelingen Nederlands sprekende mannen die allemaal al langer dan tien jaar in Nederland verbleven.

In dit onderzoek wordt als volgt naar de interviews verwezen: Advocaat, AVIM en Vreemdeling. Het nummer wat hier achter staat correspondeert met de volgorde waarin de interviews zijn afgenomen.

Staandehouding door de AVIM

Vreemdelingen kunnen op verschillende manieren bij de AVIM terechtkomen. Vaak worden vreemdelingen in eerste instantie niet door de AVIM staande gehouden, maar gaat hier een strafvorderlijke aanhouding door de politie aan vooraf (Advocaat 1, 2 en 4; AVIM 2 en 3; Soygiğit 2012, 32). Bovendien kunnen vreemdelingen worden staande gehouden wanneer er een redelijk vermoeden van illegaal verblijf is (Art. 50 lid 1 Vw). In de volgende paragrafen ‘Vanuit straftraject overgedragen aan de AVIM’ en ‘Redelijk vermoeden van illegaal verblijf’ zal ik hier verder op ingaan. Daarnaast zal ik schrijven over etnisch profileren.

Vanuit straftraject overgedragen aan de AVIM

‘In eerste instantie is het heel vaak dat er een strafrechtelijke aanleiding is, verkeersovertreding, iets dergelijks’ (Advocaat 4). In veel gevallen worden vreemdelingen dus eerst aangehouden op basis van het Wetboek van Strafvordering (Advocaat 1, 2 en 4; AVIM 2 en 3; Soygiğit 2012, 32 en 159). Uit de interviews blijkt dat de redenen van strafrechtelijke aanhouding zeer divers zijn. Enkele voorbeelden zijn: buiten slapen, door rood fietsen, zwartrijden, diefstal en niet kunnen tonen van legitimatiebewijs.

Wanneer er bij een dergelijke strafrechtelijke overtreding ook sprake is van een redelijk vermoeden van illegaal verblijf kunnen vreemdelingen worden overgedragen aan de AVIM (Soygiğit 2012, 22). In sommige gevallen worden vreemdelingen snel overgeplaatst naar de AVIM, maar het kan ook zo zijn dat de vreemdeling eerst het strafrechtelijke traject in moet. Zo geeft AVIM 3 het volgende aan: ‘Bij een winkeldiefstal wordt iemand vrij snel overgeplaatst naar AVIM. Iemand die bij meerdere auto’s heeft ingebroken, waarschijnlijk eerst naar straf’. Advocaat 1 en 3 bevestigen dit. Bij relatief kleine dingen, zoals een winkeldiefstal zullen vreemdelingen dus over het algemeen snel worden overgedragen aan de AVIM. Wanneer de zaak ernstiger is, zoals meerdere auto-inbraken, kunnen vreemdelingen eerst een (gevangenis)straf krijgen.

Zes van de zeven vreemdelingen die ik heb geïnterviewd zijn vanuit het straftraject overgedragen aan de AVIM. Vreemdeling 3, 4, 5, 6 en 7 hebben eerst hun straf uitgezeten in de gevangenis en zijn vanuit de gevangenis overgedragen aan de AVIM. Eén vreemdeling is direct vanuit het straftraject overgedragen aan de AVIM. Vreemdeling 1 is in mei 2022 aangehouden in Amsterdam vanwege zwartrijden. Hij had zijn treinkaartje aan een vriend gegeven en is toen achter iemand aan door de poortjes gelopen. Vreemdeling 1 gaf aan dat de politie naar hem toekwam en dat hij zich moest legitimeren. Hij kon geen legitimatiebewijs

laten zien en gaf aan dat hij geen verblijfsvergunning had. De politieagenten hebben hem toen aangehouden en in de boeien geslagen. Vreemdeling 1 heeft ongeveer anderhalf uur voor het station met handboeien om moeten wachten voordat hij naar het politiebureau werd gebracht. De politieagenten die hem aanhielden waren namelijk op de fiets, waardoor er een politieauto moest komen. Vreemdeling 1 heeft twee dagen vanwege strafrechtelijke reden op het politiebureau gezeten en is daarna overgeplaatst naar de AVIM. Hieruit blijkt dat de aanhouding van vreemdeling 1 nogal chaotisch is verlopen.

Kortom, dat vreemdelingen vaak vanwege een strafrechtelijke reden worden aangehouden komt overeen met mijn onderzoeksresultaten. Wel moet hierbij opgemerkt worden dat alle respondenten al meer dan 10 jaar in Nederland verblijven. Om vast te stellen hoe andere groepen vreemdelingen bij de AVIM terecht komen is aanvullend onderzoek nodig.

Redelijk vermoeden van illegaal verblijf

Naast dat vreemdelingen vanuit het strafrecht overgedragen kunnen worden aan de AVIM, kunnen vreemdelingen ook meteen op basis van de Vreemdelingenwet staande worden gehouden ‘ter vaststelling van hun identiteit, nationaliteit en verblijfsrechtelijke positie’ (Art. 50 lid 1 Vw). Vreemdelingen mogen staande gehouden worden ‘op grond van feiten en omstandigheden die, naar objectieve maatstaven gemeten, een redelijk vermoeden van illegaal verblijf opleveren’ (ibid.). Advocaat 2 geeft hierover het volgende aan: ‘Maar als je iemand gewoon op vreemdelingen rechterlijke titel aanhoudt, moet er een redelijk vermoeden van illegaal verblijf zijn en dat is natuurlijk best wel lastig om dat te vinden’. Advocaat 2 geeft vervolgens aan dat veel staandehoudingen dan ook gericht zijn op controles. Dit blijkt ook uit de interviews met AVIM 1 en 2. AVIM 2 benoemt de volgende controles:

Je hebt wel eens mensen die komen hier op toeristenvisum naartoe bij familie.
... Nu moet je gewoon zelfstandig vertrekken. Nou hebben wij het idee dat iemand niet is vertrokken, dan gaan we eventueel bij een woning binnen. ...
Maar het kan ook zijn dat bijvoorbeeld bij bedrijven dat wij meegaan op integrale controle (AVIM 2)

Naast controle van woningen en bedrijfscontrole zijn er nog andere controles zoals prostitutiecontroles, controles bij uitzendbureaus en controles op campings, hotels en pensions (BBSO 2006, 51-52). Bovendien kunnen vreemdelingen staande worden gehouden op basis

van een tip over illegaal verblijf die de AVIM binnenkrijgt (Advocaat 4; AVIM 2).

Eén van de zeven geïnterviewde vreemdelingen is direct op basis van de Vreemdelingenwet staande gehouden. Vreemdeling 2 vertelde dat hij thuis lag te slapen en dat de politie ineens voor de deur stond. Vreemdeling 2 deed de deur open en de politieagenten zeiden ‘wij zoeken ...’. Toen vreemdeling 2 bevestigde dat hij dat was, kwamen de agenten gelijk binnen. De agenten hebben twee kamers geopend om te zoeken naar een paspoort en hem daarna meegenomen naar het politiebureau. Vreemdeling 2 is dus op basis van een woningcontrole staande gehouden.

Etnisch profileren

Tijdens meerdere interviews kwam het onderwerp etnisch profileren bij de aanhouding en staandehouding van vreemdelingen ter sprake. Aangezien etnisch profileren discriminatie in de hand werkt, is dit onwenselijk (Amnesty International Z.D.). In dit onderzoek maak ik gebruik van de volgende definitie van etnisch profileren: ‘het gebruik van criteria of overwegingen omtrent ‘ras’, huidskleur, etniciteit, nationaliteit, taal en religie bij opsporing en rechtshandhaving – zowel op operationeel als organisatorisch niveau – terwijl daarvoor geen objectieve rechtvaardiging bestaat’ (Control Alt Delete Z.D.).

Amnesty International geeft aan ‘dat etnisch profileren plaatsvindt bij identiteits- en verkeerscontroles, preventief fouilleren en bij controles op illegaal verblijf’ (2013). Daarnaast blijkt uit onderzoek van Control Alt Delete naar etnisch profileren in Amsterdam het volgende: ‘41% van de Nederlandse mannen met een niet-westerse migratieachtergrond werd in het afgelopen jaar, bij het laatste contact, door de politie benaderd’ tegenover ‘22% van de Nederlandse-Nederlandse mannen’ (2019). Deze cijfers gaan over jongeren van 16 tot 27 jaar oud (ibid.). Dit is opvallend aangezien het vangstpercentage van deze groepen even hoog is (ibid.). Hieruit blijkt ‘dat het disproportioneel vaak controleren van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond niet gerechtvaardigd is. Deze jongeren zijn, blijkens deze uitkomst, namelijk niet vaker crimineel’ (ibid.)

Uit mijn interviews blijkt dat er ook bij de staandehouding van vreemdelingen in sommige gevallen sprake lijkt te zijn van etnisch profileren. Zo geeft Advocaat 4 het volgende aan: ‘Maar laten we zeggen dat dat ik wel de indruk heb, zonder dat ik dat altijd kan aantonen dat er etnisch geprofileerd wordt’. Advocaat 2 zegt:

Dan kom je al meteen eigenlijk bij de kern en wat ik een probleem vind en dat is eigenlijk dat er in dat soort gevallen best vaak discriminatorisch wordt opgetreden. Want als ik door rood loop, in mijn pak, zullen er weinig agenten zijn die zullen: meneer u loopt door rood licht en die gaan mij daarop aanspreken. Terwijl wanneer een donkergekleurde meneer of mevrouw door rood loopt, is die kans net iets groter. Omdat het onderbuikgevoel meespeelt, oh misschien is het wel een illegaal en dan hebben ze een reden om te vragen naar die papieren. (Advocaat 2)

Bovendien blijkt uit het gesprek met AVIM 3 dat de politie soms etnisch profileert. Hoewel AVIM 3 niet letterlijk het woord etnisch profileren gebruikte, komt uit zijn voorbeeld naar voren dat er sprake geweest zou kunnen zijn van etnisch profileren. AVIM 3 vertelde namelijk dat er een melding was gedaan omdat er twee donkere jongens met rugzakken liepen in een ‘kakker’ buurt. De politie heeft deze mannen toen gecontroleerd en niets bijzonders aangetroffen in hun rugzakken, toch werden deze jongens aangehouden. De politie gaf als reden hiervoor: ‘ze horen hier niet thuis en lopen hier’. Officieel mochten deze jongens niet worden opgepakt, er was namelijk geen strafbaar feit vastgesteld. Wel geeft AVIM 2 aan dat de AVIM ‘heel scherp’ is op etnisch profileren.

Daarnaast gaf vreemdeling 1 aan dat hij volgens hem etnisch geprofileerd is: ‘Vind het beetje racistisch tonen wat ze hebben gedaan tegen mij’. Meneer heeft een donkere huidskleur en was aangehouden, omdat hij zonder OV-chipkaart door de poortjes op het station liep. Terwijl vreemdeling 1 werd aangehouden, was hij niet de enige die zonder OV-chipkaart door de poortjes liep. Volgens vreemdeling 1 zijn er wel meer dan 10 personen zonder OV-chipkaart de poortjes doorgelopen en was hij de enige die aangehouden werd.

Uit onderzoek van Amnesty International (2013) en Control Alt Delete (2019) blijkt dus dat er sprake is van etnisch profileren bij de politie. Bovendien blijkt uit mijn onderzoeksresultaten dat er ook bij de aanhouding en staandehouding van vreemdelingen soms etnisch wordt geprofileerd. Etnisch profileren is ongewenst aangezien het een vorm is van discriminatie (Amnesty International Z.D.)

Stappen op het politiebureau

Nadat een vreemdeling staande is gehouden door de AVIM of is overgedragen aan de AVIM kan deze naar een plaats van gehoor worden gebracht, meestal is dit een politiebureau (Art. 50 lid 2 en 3 Vw). Wanneer de vreemdeling hier is aangekomen, mag deze maximaal zes uur worden opgehouden, met een eventuele verlenging van 48 uur (Art. 50 lid 2, 3 en 4 Vw). Voor de ophouding van zes uur telt de periode tussen middernacht en negen uur 's ochtends niet mee (Art. 50 lid 2 Vw). Binnen deze zes uur vinden de volgende stappen plaats: 1) vaststelling identiteit; 2) contact met ketenpartners; 3) gehoor en 4) beslissing over inbewaringstelling (Amnesty International 2018, 12). Hieronder zal ik deze stappen bespreken, om een duidelijker beeld te geven wat er op het politiebureau gebeurt.

Vaststelling identiteit

Om de identiteit van vreemdelingen vast te stellen vinden de volgende stappen plaats: '1. Ontvangst en intake. 2. Bagageonderzoek en foullering. 3. Documentonderzoek. 4. Gesprek ten behoeve van verificatie persoonsgegevens/identificatie. 5. Verwerking en invoer gegevens ... 6. Afnemen 'natte' vingerafdrukken ... 7. ID-Dossier samenstellen en controleren. 8. Nader onderzoek' (Inspectie Veiligheid en Justitie 2016, 12). Vreemdelingen zijn verplicht om mee te werken aan deze stappen (Art. 54 lid 1 sub c Vw).

Contact met ketenpartners

De HOvJ en AA hebben contact met ketenpartners om informatie over vreemdelingen te delen en om advies te vragen. Ten eerste is er een centraal digitaal dossier waarin de AVIM, DT&V, IND en KMar formulieren inzetten met informatie over de vreemdeling (AVIM 1). Verder kan de HOvJ of AA contact opnemen met de IND en de juridische hulplijn om informatie over de casus te ontvangen en/of om juridisch advies te vragen (Amnesty International 2018, 12; AVIM 3; WODC 2022, 23).

Gehoor

Voordat een vreemdeling in bewaring wordt gesteld, vindt er een gehoor plaats (Art. 5.2 Vb). Dit gehoor wordt afgenomen door de HOvJ of AA. Op basis hiervan wordt een beslissing gemaakt over de inbewaringstelling (AVIM 2). Aan het begin van het gehoor wordt aan de

vreemdeling verteld wat zijn/haar rechten en plichten zijn (AVIM 2 en 3). Dit gebeurt echter niet altijd: ‘Soms raak je al in gesprek en pas later wanneer de vreemdeling erover vraagt’ (AVIM 3). Vreemdelingen hebben bijvoorbeeld het recht om familie in te lichten, contact op te nemen met de ambassade; recht op een advocaat en tolk (AVIM 2 en 3). Daarnaast heeft de vreemdeling plichten: hij/zij moet meewerken aan onderzoeken, vragen beantwoorden en de waarheid spreken (Art. 54 lid 1 sub c Vw; AVIM 3). Wanneer de vreemdeling niet voldoet aan deze medewerkingsplicht, wordt dit tegen hem/haar gebruikt: ‘als je niks aanvoert wat in je voordeel kan worden getrokken, dan wordt alles in je nadeel betrokken’ (Advocaat 3).

Recht op bijstand van advocaat

Tijdens het gehoor heeft de vreemdeling recht op een advocaat (Art. 4.18 en 5.2 Vb). De advocaat heeft twee uur de tijd om bij het gehoor aanwezig te zijn (Deel A 6.1 Vc). Mocht de advocaat niet verschijnen binnen twee uur mag de HOvJ of AA beginnen met het gehoor (ibid.). Uit mijn interviews met advocaten, de AVIM en vreemdelingen blijkt dat in veel gevallen geen advocaat bij het gehoor is. Zo was er bij zes van de zeven vreemdelingen geen advocaat bij het gehoor aanwezig. Daarnaast blijkt uit meerdere onderzoeken dat de advocaat vaak bij het gehoor ontbreekt (Amnesty International 2018; Butter, Laemers en Terlouw 2013; Jacobs, Bruinsma en van Haaf 2006; Van der Spek, Flikweert en Terlouw 2018; Van Kalmthout e.a. 2004). Advocaat 2 en 3 geven aan dat je bij het gehoor weinig mogelijkheden hebt. Echter, volgens advocaat 1 ‘mis je een moment om met argumenten te komen’ wanneer je niet aanwezig bent. Advocaat 3 en 4 geven aan dat jouw aanwezigheid een morele steun is voor de vreemdeling. Het kan daarom wel belangrijk zijn voor vreemdelingen dat er een advocaat bij het gehoor aanwezig is. Uit mijn interviews komen drie redenen naar voren waarom advocaten vaak bij het gehoor ontbreken: 1) onhandige en/of misleidende communicatie vanuit de AVIM; 2) vreemdelingen willen geen advocaat en 3) advocaat kan niet aanwezig zijn.

Vanuit de AVIM wordt er tegenover vreemdelingen soms onhandig en/of misleidend gecommuniceerd over het recht op een advocaat. Zo geeft advocaat 4 aan: ‘Wat we heel vaak zien of wat we het meeste zien, als je kijkt naar de jurisprudentie, is dat er onhandig is gecommuniceerd’. Bij vreemdeling 5 lijkt er ook sprake geweest te zijn van misleidende communicatie door de AVIM. Zo gaf vreemdeling 5 aan dat hij een eigen advocaat heeft, oftewel hij heeft een voorkeursadvocaat opgegeven. Agenten hebben toen tegen hem gezegd dat meneer een nieuwe advocaat moest nemen, terwijl wanneer je een voorkeursadvocaat

doorgeeft deze benadert moet worden. Bovendien blijkt uit mijn gesprek met AVIM 3, dat de AVIM soms misleidend communiceert. AVIM 3 heeft aangegeven dat hij bij tijdsnood het soms zo weet ‘te buigen’ dat de vreemdeling geen advocaat wil. AVIM 3 vertelde dat wanneer een vreemdeling aangeeft een advocaat te willen, dat hij tegen de vreemdeling zegt dat de advocaat geen enkele invloed heeft op de beslissing van in bewaring en dat de vreemdeling meer heeft aan de advocaat wanneer de maatregel is opgelegd. Hoewel er soms misleidend wordt gecommuniceerd, geven AVIM 2 en 3 daarentegen aan dat zij vaak een piketmelding* uitzetten voordat de vreemdeling heeft aangegeven dat hij/zij een advocaat bij het gehoor wil hebben.

Daarnaast kunnen vreemdelingen zelf aangeven dat ze geen advocaat bij het gehoor willen hebben (Advocaat 1, 3 en 4). Van de zes vreemdelingen die zijn gehoord zonder advocaat, hebben twee vreemdelingen aangegeven dat ze geen advocaat bij het gehoor hoefden. Vreemdeling 2 zegt: ‘advocaat kon niet komen. Ik had geen zin om te wachten. Dacht als ik wacht blijf ik hier tot maandag, daarom gehoor. Als ik wist dat ik blijf tot maandag dan had ik gehoor niet gedaan tot advocaat er was’ en vreemdeling 4 geeft het volgende aan: ‘ik ga niet raar doen advocaat erbij willen hebben, gesprek gevoerd zonder advocaat’. Vreemdeling 2 wilde dus geen advocaat bij het gehoor, omdat hij bang was dat hij dan langer moest zitten. Vreemdeling 4 hoefde geen advocaat bij het gehoor omdat hij niet ‘raar’ wilde doen.

Ten slotte kan de advocaat niet altijd aanwezig zijn. Drie van de vier gesproken advocaten geven dit aan. Deze advocaten geven aan dat dit te maken kan hebben met dat het niet altijd mogelijk is om binnen twee uur op het politiebureau te zijn (Advocaat 1, 2 en 3). Wel geeft advocaat 1 aan dat ‘als het even kan moet je proberen’ en zegt advocaat 2 dat hij probeert om erbij te zijn.

Verloop van het gehoor

Tijdens het gehoor worden er vragen gesteld die samenhangen met de bewaring (Advocaat 4). Deze vragen zijn gebaseerd op de lichte en zware gronden waarop iemand in bewaring kan worden gesteld (Art. 5.1b lid 1 Vb). Zo worden er vragen gesteld over hoe de vreemdeling Nederland is binnengekomen, over identificatie, over huisvesting, over familie, en over medische omstandigheden (Advocaat 3 en 4; AVIM 3). Bovendien wordt er tijdens het

* Door deze melding wordt de dienstdoende advocaat ingeschakeld (Van den Berg 2022).

gehoor het volgende aangegeven: ‘ik ben voornemens in vreemdelingenbewaring te stellen’ (AVIM 2). Volgens advocaat 3 beginnen vreemdelingen dan ook met een 1-0 achterstand aan het gehoor:

Hier moet dus de vreemdeling, omstandigheden en argumenten aanvoeren, waardoor de Nederlandse autoriteit een ander besluit moet nemen. Dus de hoofdregel is, je bent illegaal, dus we gaan je in bewaring stellen. Dat staat al bij wijze van spreken vast, dus je begint dan met een 1-0 achterstand.
(Advocaat 3)

Vreemdelingen worden dus in principe in bewaring gesteld, tenzij zij zelf met redenen komen waarom de HOvJ of AA de vreemdelingen niet in bewaring moet stellen.

Verder blijkt uit de interviews dat de AVIM soms valse hoop geeft aan vreemdelingen. Vreemdeling 3 en 4 geven namelijk aan dat tegen hen is gezegd dat ze waarschijnlijk mogen gaan, oftewel dat ze vrij worden gelaten. Zo gaf vreemdeling 4 aan dat de HOvJ tegen hem heeft gezegd dat ze hem laten gaan. Maar dat er later ineens werd gezegd dat de ambassade een laissez-passer heeft gegeven en ze hem toch niet vrij laten. Daarnaast geeft vreemdeling 2 aan dat de mevrouw van het gehoor het volgende zei: ‘misschien laat ik jou vrij met meldplicht’. Tijdens het gehoor wordt er dus in sommige gevallen valse hoop gegeven aan de vreemdeling.

Beslissing over inbewaringstelling

Aan de hand van het gehoor wordt een beslissing genomen over inbewaringstelling (AVIM 2). Naast dat vreemdelingen in bewaring kunnen worden gesteld kan er een lichter middel, zoals meldplicht, worden opgelegd (Rijksoverheid Z.D.). Door middel van het gehoor beslist de HOvJ of AA welk middel wordt opgelegd (Art. 5.3 lid 1 VV).

De AA heeft minder juridische scholing dan de HOvJ (Amnesty International 2018, 14). Meerdere HOvJ hebben hierover hun zorgen geuit (ibid.). Ook uit onderzoek van WODC blijkt dat ‘de toegang tot specialistische kennis die nodig is voor het nemen van een goed gemotiveerd besluit, niet altijd beschikbaar [is] voor de ambtenaar die belast is met inbewaringstelling’ (2022, 7). Toen ik aan AVIM 1 vroeg naar verbeterpunten in het proces van inbewaringstelling heeft ook hij zijn zorgen geuit over de kwaliteit van agenten: ‘Dusdanig gespecialiseerd werk, dus kennis en kunde vereist. Dat [kan] eigenlijk niet zomaar door iedereen gedaan ... worden, [het zijn] vrij uitgebreide procedures. Enerzijds korte tijd,

anderzijds kwaliteit politieagent en DT&V waarin in bewaring een bijzaak is' (AVIM 1). Hieruit blijkt dat HOvJ en AA niet altijd voldoende kennis en kunde hebben.

'Inbewaringstelling is een zwaar middel, je ontnemt iemands vrijheid, terwijl die persoon geen misdrijf heeft gepleegd. Illegaal in Nederland zijn is geen misdrijf' (AVIM 3). Inbewaringstelling mag in Nederland dan ook alleen als laatste middel worden opgelegd (DJI Z.D.). Zo moet er altijd worden getoetst of er in plaats van bewaring een lichter middel, zoals meldplicht kan worden opgelegd (AVIM 1; Rijksoverheid Z.D.). Over het opleggen van een lichter middel zegt AVIM 2 het volgende: 'Dus als iemand wil meewerken, dus geld heeft, paspoort heeft en ... ook de wil heeft om terug te keren [naar land van herkomst], dan zou die niet zo snel in bewaring gaan'. Wanneer een vreemdeling dus wil meewerken aan eigen vertrek en een paspoort heeft kan er worden afgezien van inbewaringstelling.

Naast een lichter middel opleggen, laat de AVIM vreemdelingen soms 'vrij'. Zo zegt AVIM 1: 'soms sturen we ook weg als we [de inbewaringstelling] niet kunnen doen' en vertelt AVIM 2: 'eigenlijk moet er gewoon een officiële beslissing genomen worden. Maar ja, je hebt gewoon collega's blauw die worden helemaal gek van [het gedrag van vreemdelingen], dan sturen ze [de vreemdeling] maar weg of zo'. Vanwege capaciteitsproblemen of vervelend gedrag worden vreemdelingen dus soms vrijgelaten.

Wanneer er van de lichte en zware gronden minimaal twee van toepassing zijn, kan de HOvJ of de AA er ook voor kiezen om de vreemdeling in bewaring te stellen (Art. 5.1a lid 1 Vb; Art. 5.1b lid 1 en 2 Vb). Bij een Dublin-claimant* moet daarbij sprake zijn van ten minste één zware grond (Art. 5.1a lid 5 Vb; Art. 5.1b lid 2 Vb). Wanneer de HOvJ of de AA besluit om de vreemdeling in bewaring te plaatsen, moet hij of zij hiervoor een maatregel van bewaring opmaken (Van der Spek en Böcker 2019, 18). Hierin moet hij of zij motiveren waarom de vreemdeling in bewaring wordt gesteld (Ibid., 18). Echter blijkt uit onderzoek van Van der Spek en Böcker dat de HOvJ of de AA 'de beslissing over toepassing van dit ingrijpende instrument ... mede op hun gevoel afgaan' en dat detentie van vreemdelingen per dag kan afhangen (ibid., 7 en 24). Hierdoor ontstaat er ongelijkheid (ibid., 26). Uit het interview met AVIM 3 blijkt dat de beslissing ook per HOvJ of AA verschillend kan zijn: 'Ik zou hem in bewaring stellen, jij hebt hem niet gesproken. Ik probeer wel een beetje de menselijke maat aan te houden. Dat is ook persoonlijk'. Uit dit citaat blijkt ook dat gevoel een rol speelt.

* 'Asielzoeker van wie het asielverzoek in een ander land behandeld moet worden' (JuridischWoordenboek Z.D.)

Communicatie met vreemdelingen

Uit verschillende interviews komt naar voren dat er vanuit de politie en specifiek de AVIM niet altijd goed wordt gecommuniceerd naar vreemdelingen. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid bij vreemdelingen. Onduidelijke communicatie begint al bij de aanhouding/staandehouding, maar ook over de periode op het politiebureau is er onduidelijkheid bij vreemdelingen.

Zoals besproken in de paragraaf ‘Vanuit straftraject overgedragen aan de AVIM’, zijn zes van de zeven vreemdelingen vanuit het straftraject overgedragen aan de AVIM. Voor drie vreemdelingen waren er onduidelijkheden bij hun aanhouding en/of overplaatsing naar de AVIM. Vreemdeling 1 begreep niet waarom hij in eerste instantie was aangehouden en twee nachten op het politiebureau heeft moeten slapen: ‘Ik ben toch geen zware crimineel. Alleen opgepakt omdat ik geen ID heb en verblijfsvergunning’. Ook voor vreemdeling 6 was het onduidelijk waarom hij was aangehouden en overgedragen aan de AVIM. Volgens de politie was vreemdeling 6 door rood gefietst. Hij heeft hiervoor twee weken in de gevangenis gezeten en werd daarna overgedragen aan de AVIM. Vreemdeling 6 begrijpt dit en zijn overdraging aan de AVIM nog steeds niet. Zo gaf hij het volgende aan: ‘Voel me niet goed, wat heb ik verkeerd gedaan?’ en ‘Ik heb niks gedaan. Ik was niet agressief. Vijftig jaar nooit gezeten. Burgercursus gedaan. Geen crimineel. Helemaal niks’. Daarnaast duurde het een tijd voordat er aan vreemdeling drie werd gecommuniceerd dat hij vanuit het straftraject was overgedragen aan de AVIM. Vreemdeling 3 zou in november 2022 vrijgelaten worden uit de gevangenis. Vier andere jongens die die dag ook naar buiten mochten, werden opgehaald, maar vreemdeling 3 moest wachten, zonder dat hij te horen kreeg waarom. Hij heeft meer dan één uur in onwetendheid zitten wachten totdat hem werd verteld dat hij was overgedragen aan de AVIM. Voor vreemdeling 1 en 6 was het dus onduidelijk waarom ze waren aangehouden. Bovendien hadden vreemdeling 6 en 3 beter geïnformeerd kunnen worden over hun overdraging aan de AVIM.

Daarnaast was het zowel voor vreemdeling 7 als 2 niet duidelijk waarom ze op het politiebureau moesten verblijven. Vreemdeling 7 is vanuit het straftraject overgedragen aan de AVIM. Voor hem was het niet duidelijk waarom hij vanuit de gevangenis naar het politiebureau werd gebracht. Zo gaf vreemdeling 7 aan: ‘Wat doe ik hier? Waarom zit ik hier?’. Vreemdeling 2 is vanwege een woningcontrole door de AVIM staande gehouden. Ook voor vreemdeling 2 was het onduidelijk waarom hij op het politiebureau moest verblijven. zo zei vreemdeling 2: ‘Ik heb niks gedaan’. Deze vreemdelingen zijn dus niet volledig

geïnformeerd over waarom ze op het politiebureau moesten verblijven.

Deze onduidelijkheid bij vreemdelingen wordt ten dele verklaard doordat het voor veel vreemdelingen niet duidelijk is dat er een onderscheid is tussen strafrecht en vreemdelingenrecht. Zoals advocaat 1 en 3 aangeven is dit ook lastig om uit te leggen, aangezien het lijkt op iets strafrechtelijks, maar dat niet is:

Wat het hele gekke is, dat sommige mensen gewoon niet begrijpen wat hen overkomt. Omdat het lijkt allemaal op iets strafrechtelijks, we gaan je opsluiten ... Wordt nu gestraft om... Bestuurlijke maatregel, valt nauwelijks uit te leggen. ... Het lijkt ook heel veel op het strafrecht ... (Advocaat 1)

En dat is ook niet bedoeld, want meestal zijn het geen criminelen ofzo. Dus dat is ook heel moeilijk om uit te leggen van ja, nee, je bent niet strafrechtelijk, maar vreemdelingrechtelijk. Maar ik heb toch niemand iets gedaan. Ja, klopt, maar je mag hier niet zijn. Dat is de reden. (Advocaat 3)

Ook AVIM 2 geeft aan dat het verschil tussen strafrecht en vreemdelingenrecht niet duidelijk is: 'die vreemdeling heeft niet in de gaten, zit ik nu in strafrecht of in vreemdelingenrecht'.

Bovendien bestond er over de periode op het politiebureau onduidelijkheid door gebrekkige communicatie. Dit blijkt onder andere uit het volgende citaat: 'Onderzoek 6 uur. Nooit gezeten. Weet niet hoe het werkt, was doodsbang' (Vreemdeling 6). Voor vreemdeling 6 was het onduidelijk hoe het er op het politiebureau aan toegaat. Deze onwetendheid veroorzaakte angst bij hem. Dat vreemdelingen niet altijd begrijpen hoe de periode op het politiebureau eraan toe gaat blijkt ook uit het interview met AVIM 2: 'De een weet dondersgoed waar die mee bezig is en dat merk je ook aan zijn antwoorden. En de andere ja die weet totaal niet in welke wereld dat die terechtgekomen is'. Als er naar vreemdeling 6 beter gecommuniceerd was wat er op het politiebureau zou gebeuren, zou hem waarschijnlijk enige angst bespaard gebleven zijn.

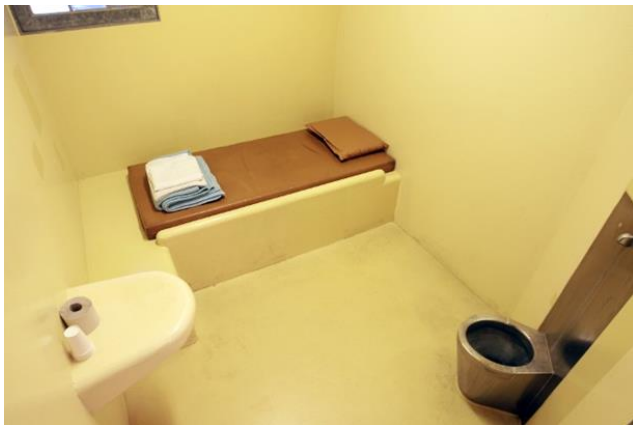
Kortom, de kwaliteit van de communicatie vanuit de politie en AVIM kan verbeterd worden. Uit verschillende interviews komt namelijk naar voren dat er bij de vreemdelingen onduidelijkheid bestaat met betrekking tot de reden dat ze zijn aangehouden en hun periode op het politiebureau. Hiermee verbonden is voor meerdere vreemdelingen het onderscheid tussen strafrecht en vreemdelingenrecht onduidelijk. Wanneer er vanuit de politie en AVIM beter gecommuniceerd wordt naar vreemdelingen, zou dit een deel van de onwetendheid en daarbij mogelijke angst wegnemen.

Verblijf in een politiecel

Wanneer een vreemdeling wordt staande gehouden door de AVIM, wordt deze vaak naar een politiebureau gebracht (Art. 50 lid 2 en 3 Vw). De vreemdeling verblijft dan in zijn eentje in een politiecel. Sinds november 2022 mogen vreemdelingen maximaal 24 uur worden vastgehouden op het politiebureau, hiervoor was deze termijn vijf dagen (RvS 2022). Voor november 2022 kwam het dan ook voor dat vreemdelingen lang op het politiebureau moesten verblijven. Zo hebben vreemdeling 2 en 6 vier dagen op het politiebureau doorgebracht.

Over het verblijf van vreemdelingen in een politiecel zegt AVIM 1 het volgende: ‘Helaas geen andere faciliteiten dan politiecel om iemand vast te houden, daarmee doen we vreemdeling geen recht aan. Als we de vreemdeling staande houden, is [hij/zij] een betrokkene, [je] zou zeggen dat die met meer vrijheid behandeld moet worden’. Voordat ik inga op hoe vreemdelingen de politiecel ervaren, zal ik eerste informatie geven over de politiecel.

Omschrijving politiecel

Afbeelding politiecel ‘uit: Vraaghetdepolitie Z.D.’

Toen ik aan advocaat 3 vroeg om een politiecel te omschrijven, zei hij: ‘Dat is gewoon echt weet je wel 4 muren en ze kunnen heel weinig’. Hoewel de politiecellen per bureau verschillen, moet elke cel waar mensen overnachten een minimale inhoud van negen kubieke meter hebben (Geijssen, Kop en Ruiters 2018, 314; Vinken 2022, 13). Daarnaast heeft elke cel een betonnen bed met een matras. Hierbij krijg je een papieren laken en een deken (Geijssen, Kop en Ruiters 2018, 314; politie Z.D. b). Daarnaast heeft de cel een wc en moet er een raam aanwezig zijn, waardoor je kunt zien of het dag of nacht is (politie Z.D. b). Bovendien heeft elke cel een microfoon waardoor de vreemdeling met de meldkamer in contact komt (ibid.).

Sommige cellen bevatten een informatiezuil met een tv, radio en/of gameconsole (Geijssen, Kop en Ruiter 2018, 314). Eén van de zeven vreemdelingen had een informatiezuil in de cel.

Ervaring politiecel

Uit onderzoek van Geijssen, Kop en Ruiter blijkt dat ‘verdachten in een politiecel een verminderd psychologisch welzijn ervaren’ (2018, 312). Zo tonen zij ‘een verhoogde mate van depressiviteit, angst en stress ten opzichte van een steekproef uit de normale Nederlandse bevolking’ (ibid., 322). Uit de interviews met vreemdelingen blijkt dat hun psychologisch welzijn verminderd was. Zo zei vreemdeling 3: ‘1 nacht was afschuwelijk ... Was heel down die avond’ en ‘Zo min mogelijk wil je meemaken, de tijd gaat langzaam. Probeer zoveel mogelijk te slapen. Als je niet kan slapen zijn de twee dagen echt een eeuwigheid’. Daarnaast gaf vreemdeling 5 het volgende aan: ‘Gelukkig alleen 1 nacht daar geslapen, twee dagen, weet niet wat er gebeurt is ... word gek’ en vreemdeling 6 vertelde: ‘Helemaal paniek en nachtmerrie, word wakker met schrik’. Hieruit blijkt dat sommige vreemdelingen een verminderd psychologisch welzijn ervoeren in de politiecel.

Daarnaast blijkt uit mijn interviews dat vooral de grootte van de politiecel, weinig activiteiten in de cel en de temperatuur in de cel voor meerdere vreemdelingen een probleem was. Zo gaven vreemdeling 1, 2, 5 en 7 aan dat de politiecel heel klein was: ‘Kamer super klein’ (Vreemdeling 1) en ‘In klein hokje, betonnen bankje en dan zit je daar, wachten, wachten, wachten, wachten’ (Vreemdeling 7). Uit dit citaat van vreemdeling 7 blijkt ook dat vreemdelingen weinig kunnen doen in de politiecel. Vreemdeling 2 en 3 gaven dit ook aan. Zo zeiden ze beiden dat je alleen kunt slapen. Bovendien hadden vreemdeling 2, 5 en 6 last van de temperatuur. Ze hadden het alle drie erg koud: ‘1 nacht, helemaal krom van de kou’ (Vreemdeling 5) en ‘Het was koud, die cel is gewoon koud, niks anders dan beton’ (Vreemdeling 6). Toen vreemdeling 5 vanwege de kou om een extra deken vroeg, kreeg hij deze niet. Vreemdeling 6 gaf zelfs aan helemaal geen deken te hebben gekregen. Meerdere vreemdelingen ervaren de politiecel dus als klein, saai en koud.

Zoals advocaat 3 aangaf: ‘Politiebureau wordt echt als een als een hel ervaren, voor te lang verblijf’. Vreemdeling 2 gaf zelfs aan dat de politiecel erger was dan de isoleercel in vreemdelingendetentie. Daarnaast zei vreemdeling 3 dat het politiebureau nul sterren krijgt, terwijl het detentiecentrum zeven sterren krijgt. Ook uit interviews met advocaat 2, 3 en 4 en met AVIM 3 blijkt dat het detentiecentrum comfortabeler is dan de politiecel. Kortom, het verblijf in een politiecel wordt door meerdere vreemdelingen als vreselijk ervaren.

Behandeling van vreemdelingen

Volgens Geijssen, Kop en Ruiters verschilt de behandeling van verdachten per politiebureau (2018, 314). Zo verschillen de regels ‘op het gebied van hoe vaak en hoelang verdachten mogen roken, op de luchtplaats mogen verblijven, en of er op verzoek een extra deken of maaltijd wordt verstrekt’ (ibid., 314). Uit mijn interviews blijkt dat ook de behandeling van vreemdelingen per politiebureau verschilt.

Daarnaast worden vreemdelingen hetzelfde behandeld als verdachten, terwijl dit niet zo hoort (Inspectie Veiligheid en Justitie, Inspectie Gezondheidszorg en Inspectie Jeugdzorg 2015, 9). Vreemdelingen horen namelijk ‘geen enkele beperking te ondervinden, anders dan uit veiligheidsoverwegingen’ (Huishoudelijke Reglement 2012 in Inspectie Veiligheid en Justitie, Inspectie Gezondheidszorg en Inspectie Jeugdzorg 2015, 9). Dat vreemdelingen hetzelfde worden behandeld als verdachten blijkt ook uit mijn interviews (Advocaat 3 en 4: AVIM 1 en 2). Zo gaf advocaat 4 het volgende aan: ‘Ja, die politieagenten die daar zitten, die hebben niet per se een ander regime, dat kunnen ze ook helemaal niet faciliteren’. Verder zei AVIM 1: ‘Dezelfde faciliteit als een crimineel, afhankelijk van arrestanten zorg wanneer die mag bellen, roken, eten op vaste tijden, luchten op zelfde tijden. Hiermee doen we onrecht aan betrokkene’. Op het politiebureau is er dus geen verschil in behandeling tussen vreemdelingen en verdachten. Hieronder zal ik de volgende aspecten van behandeling bespreken: bellen, eten en drinken, kleding, luchten en medische zorg. Uit deze bespreking blijkt dat de regels per politiebureau verschillen.

Bellen

In principe mogen vreemdelingen altijd bellen binnen Nederland: ‘Collega's denken heel veel in strafrecht, ja die mag niet bellen en ja dan krijg je dat allemaal. Nee hij mag gewoon bellen want hij is geen verdachte’ (AVIM 2). Ook AVIM 1 gaf aan dat vreemdelingen altijd mogen bellen. Daarnaast vertelde AVIM 1 dat dit in de praktijk echter niet altijd mogelijk is, omdat dit niet gefaciliteerd kan worden in de cellencomplexen (AVIM 1). Uit de interviews met vreemdelingen bleek ook dat vreemdelingen niet altijd mogen bellen. Vreemdeling 7 vertelde dat hij niet mocht bellen en vreemdeling 3 gaf aan dat hij voor het gehoor zoveel mensen mocht bellen als hij wilde, maar dat hij hierna maar twee telefoontjes mocht plegen. Vreemdeling 1, 2 en 5 gaven aan dat ze wel mochten bellen.

Eten en drinken

Op het politiebureau horen vreemdelingen drie keer per dag te eten te krijgen (Politie Eenheid Den Haag 2021). In de ochtend en middag krijgen ze brood en in de avond een warme maaltijd (ibid.). Uit mijn interviews blijkt dat vreemdelingen over het algemeen drie maaltijden per dag krijgen. Eén vreemdeling gaf echter aan dat hij tussen de middag geen eten heeft gekregen. Tijdens lunchtijd had vreemdeling 5 het gehoor met de HOvJ of de AA. Toen hij hierna werd teruggebracht na zijn cel en om middageten vroeg, gaf de agent aan dat er op het tijdstip van de lunch niemand in de cel was en dat hij daarom geen eten krijgt. Omdat de vreemdeling tijdens de lunch werd gehoord, heeft hij die dag geen middageten gekregen.

Daarnaast geven vreemdeling 2 en 5 aan dat de hoeveelheid eten die ze krijgen weinig is. Zo zei vreemdeling 2: ‘kreeg bijna geen eten’. Opvallend is dat vreemdeling 3 soms een extra boterham of maaltijd kreeg wanneer hij hier om vroeg. Dit terwijl vreemdeling 5 geen extra koffie of thee kreeg wanneer hij hierom vroeg.

Kleding

In principe mogen vreemdelingen hun eigen kleren aanhouden, behalve als er touwtjes inzitten (AVIM 2). Dan worden de touwtjes uit je kleding gehaald of krijg je een scheurpak (AVIM 2). Bovendien moet je op het politiebureau je schoenen uitdoen of je veters uit je schoenen halen (AVIM 3; politie Z.D. c). Daarnaast gaven vreemdeling 3 en 7 aan dat ze geen jas aan mochten.

Opvallend is dat vreemdeling 1 al zijn kleren en schoenen uit moest doen en geen scheurpak en slippers kreeg. Zo vertelde hij dat hij met alleen zijn onderbroek aan twee dagen in de cel heeft verbleven en dat dit erg koud was. Vreemdeling 2 moest zijn broek uitdoen, maar kreeg wel een ‘dunne plastic broek’. Deze broek was echter niet fijn, aangezien het hierdoor zo ‘heet als een oven’ was (Vreemdeling 2). Naast dat hij zijn broek uit moest doen, moest hij ook zijn schoenen uitdoen. Ook vreemdeling 3, 5 en 7 gaven aan dat ze hun schoenen uit moesten doen. Alle vier kregen ze slippers. Volgens vreemdeling 2 waren dit ‘stink slippers’, want zodra ‘je voet een klein beetje zweet’ begonnen de slippers te stinken. Ook vreemdeling 7 vond de slippers ‘helemaal niks’ en volgens vreemdeling 5 was het erg koud zonder schoenen. Het lijkt erop dat alle vreemdelingen direct hun schoenen moesten uitdoen en niet de keuze kregen om hun veters uit hun schoenen te halen, terwijl veters uit je schoenen halen voldoende is (AVIM 3; politie Z.D. c).

Luchten

Op het politiebureau mogen vreemdelingen luchten en tegelijkertijd roken. Hoe vaak ze mogen luchten verschilt echter per bureau. Vreemdeling 1 heeft één keer mogen luchten en vreemdeling 2 en 3 mochten twee keer luchten. Vreemdeling 4 en 6 mochten zelfs drie keer naar buiten. Vreemdeling 7 mocht in eerste instantie niet luchten toen hij daar om vroeg. Uiteindelijk zei een agent ‘vooruit voor deze keer’.

Tijdens het luchten mogen vreemdelingen geen jas aan hebben. Hun jas wordt namelijk bij binnenkomst op het politiebureau ingenomen (Vreemdeling 3 en 7). Vreemdeling 3 en 7 gaven aan dat ze hun deken moesten meenemen voor de kou. Zo zei vreemdeling 3: ‘in de winter iedereen bibberen met die deken, is gewoon asociaal’. Wanneer het buiten koud is en vreemdelingen willen luchten, moeten ze dus hun deken meenemen.

Medische zorg

Wanneer vreemdelingen zelf aangeven dat ze een arts nodig hebben of wanneer de AVIM dit denkt, wordt er een arts ingeschakeld (AVIM 2 en 3). Vreemdeling 2, 3 en 6 hebben op het politiebureau een arts gezien. Wel gaf vreemdeling 6 aan dat hij alleen maar paracetamol kreeg, terwijl hij voor zijn ziekte veel medicijnen slikt. Toen vreemdeling 7 aangaf dat hij medicatie gebruikt, werd er tegen hem gezegd dat ze hun best doen om hem diezelfde dag naar het detentiecentrum over te plaatsen. Indien dit niet zou lukken, zouden ze de GGD bellen. Aangezien hij dezelfde dag was overgeplaatst is er op het politiebureau geen arts voor hem ingeschakeld. Vreemdeling 5 heeft geen arts gesproken en wist ook niet dat dit kon.

Conclusie

Met dit onderzoek heb ik geprobeerd om een inzicht te geven in hoe vreemdelingen door de AVIM worden staande gehouden, hoe ze worden behandeld op het politiebureau en hoe vreemdelingen deze periode ervaren. Dit heb ik gedaan aan de hand van de volgende vijf thema's: 1) Staandehouding door de AVIM; 2) Stappen op het politiebureau; 3) Communicatie met vreemdelingen; 4) Verblijf in een politiecel en 5) Behandeling van vreemdelingen.

Uit mijn eerste thema 'Staandehouding door de AVIM' blijkt dat in veel gevallen vreemdelingen in eerste instantie niet door de AVIM worden staande gehouden, maar dat hier een strafvorderlijke aanhouding aan vooraf gaat. Wanneer een vreemdeling wel meteen op basis van het vreemdelingenrecht wordt staande gehouden, gebeurt dit vaak bij controles. Daarnaast wordt er bij de aanhouding en staandehouding van vreemdelingen in sommige gevallen etnisch geprofileerd.

Wanneer vreemdelingen op het politiebureau arriveren, vinden er over het algemeen vier stappen plaats. Ten eerste wordt de identiteit van de vreemdeling onderzocht. Ten tweede kan de AVIM contact opnemen met ketenpartners voor informatie. Ten derde vindt er een gehoor plaats. Ten slotte beslist de HOvJ of AA over de inbewaringstelling. Aan het begin van het gehoor moeten de rechten en plichten van de vreemdeling kenbaar worden gemaakt, dit gebeurt echter niet altijd. Daarnaast heeft de vreemdeling het recht op een advocaat, maar ontbreekt deze tijdens de meeste gehoren vanwege misleidende communicatie vanuit de AVIM, de vreemdeling wil geen advocaat of omdat de advocaat niet aanwezig kan zijn. Tijdens dit gehoor moet de vreemdeling zelf met argumenten komen waarom de HOvJ of AA een lichter middel op moet leggen. Bovendien wordt er tijdens dit gehoor soms valse hoop gegeven aan de vreemdeling, door te zeggen dat ze worden vrijgelaten. De beslissing van inbewaringstelling mag zowel door de HOvJ als door de AA worden gedaan, deze personen beschikken echter niet altijd over voldoende kennis en kunde. Verder kan deze beslissing persoonsafhankelijk zijn en beïnvloed door gevoel. Ten slotte kan een vreemdeling ook worden vrijgelaten vanwege personeelstekort of vanwege overlast veroorzaken.

Uit het derde thema 'Communicatie met vreemdelingen' blijkt dat het voor vreemdelingen niet altijd duidelijk is waarom ze zijn aangehouden/staande gehouden en waarom ze naar het politiebureau worden gebracht. Hiermee hangt samen dat het onderscheid tussen strafrecht en vreemdelingen vaak onduidelijk is. Bovendien begrijpen niet alle vreemdelingen wat er op het politiebureau gebeurt. Dit komt mede door de kwaliteit van

communicatie vanuit de politie en AVIM.

Op het politiebureau verblijven vreemdelingen in een politiecel. Dit is opvallend aangezien een vreemdeling geen verdachte is, maar een betrokkene. Sinds november 2022 mogen vreemdelingen maximaal 24 uur op het politiebureau verblijven. De politiecel wordt door meerdere vreemdelingen ervaren als klein en koud. Bovendien zijn er weinig activiteiten mogelijk. Daarnaast blijkt dat een aantal vreemdelingen een verminderd psychologisch welzijn ervaren in de politiecel. Kortom, het politiebureau wordt door vreemdelingen als vreselijk ervaren.

Hoe vreemdelingen op het politiebureau worden behandeld is per politiebureau verschillend. Wel worden vreemdelingen hetzelfde behandeld als verdachten. Zo horen vreemdelingen altijd te mogen bellen, maar is dit in de praktijk niet altijd het geval. Het eten en drinken wat vreemdelingen krijgen is over het algemeen goed, maar één vreemdeling gaf aan dat hij tussen de middag geen eten kreeg. Daarnaast gaven twee vreemdelingen aan dat ze weinig te eten kregen. Meer dan de helft van de vreemdelingen moest op het bureau hun schoenen uitdoen en kregen niet de optie om hun veters uit de schoenen te halen. Tijdens het luchten mogen vreemdelingen geen jas aanhebben, waardoor het in de winter nogal koud is. Ten slotte moeten vreemdelingen over het algemeen zelf aangeven dat ze medische zorg nodig hebben.

Dit onderzoek heeft een eerste opzet gegeven voor hoe vreemdelingen de staandehouding door de AVIM en de periode op het politiebureau ervaren. Hier is echter meer onderzoek naar nodig, zo zou er op elk thema dieper in gegaan kunnen worden. Specifiek gezien is het belangrijk om aandacht te geven aan etnisch profileren, aandacht voor de communicatie naar vreemdelingen en dat vreemdelingen hetzelfde worden behandeld als verdachten. Voor vervolgonderzoek is het ook belangrijk om te kijken naar Niet-Nederlands sprekende vreemdelingen en vrouwelijke vreemdelingen, aangezien bij deze groepen de staandehouding zou kunnen verschillen en ze de periode op het politiebureau waarschijnlijk anders ervaren.

Literatuur

- Amnesty International. 2013. 'Proactief politieoptreden leidt tot discriminatie in Nederland.' Geraadpleegd op 23 januari, 2023. <https://www.amnesty.nl/actueel/proactief-politieoptreden-leidt-tot-discriminatie-in-nederland>.
- Amnesty International. 2018. 'Het recht op vrijheid: Vreemdelingendetentie: Het ultimum remedium-beginsel.' Geraadpleegd op 14 januari, 2023. https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/02/AMN_18_08_Rapport-het-recht-op-vrijheid_DEF_web.pdf?x73404.
- Amnesty International. Z.D. 'Etnisch profileren.' Geraadpleegd op 28 januari, 2023. <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/landen/mensenrechten-nederland/etnisch-profileren>.
- BBSO. 2006. 'Vreemdelingenpolitie in transitie: Een nadere verkenning van het operationeel vreemdelingentoezicht.' Geraadpleegd op 15 januari, 2023. <https://www.politieacademie.nl/kennisonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/67661.pdf>.
- Butter, T., M. Laemers en A. Terlouw. 2013. 'Kwaliteit van de rechtsbijstand door advocaten in vreemdelingenzaken: Een pilotonderzoek.' Radboud Universiteit Nijmegen. Geraadpleegd op 19 januari, 2023. <https://hdl.handle.net/2066/126576>.
- Control Alt Delete. 2019. 'Etnisch profileren in Amsterdam.' Geraadpleegd op 15 januari, 2023. <https://controlealtdelete.nl/articles/etnisch-profileren-in-amsterdam>.
- Control Alt Delete. Z.D. 'Wat is etnisch profileren?' Geraadpleegd op 16 januari, 2023. <https://controlealtdelete.nl/dossier-etnisch-profileren>.
- DJI. Z.D. 'Vreemdelingen in bewaring.' Geraadpleegd op 22 januari, 2023. <https://www.dji.nl/justitiabelen/vreemdelingen-in-bewaring>.
- Geijssen, K., N. Kop en C. de Ruiters. 2018. 'Overnachten in een politiecel: Een onderzoek naar het psychisch welzijn en slaapproblemen van verdachten.' *Tijdschrift voor Criminologie* 60(3):312-326. Geraadpleegd op 22 januari, 2023. doi:10.5553/TvC/0165182X2018060003003.
- Inspectie Veiligheid en Justitie. 2016. 'De identificatie van asielzoekers in Nederland.' Geraadpleegd op 17 januari, 2023. <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2016/05/18/de-identificatie-van-asielzoekers-in-nederland>.

- Inspectie Veiligheid en Justitie, Inspectie Gezondheidszorg en Inspectie Jeugdzorg. 2015. ‘Arrestantenzorg Nederland: Landelijke rapportage.’ Geraadpleegd op 22 januari, 2023. <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2016/01/26/arrestantenzorg-nederland---landelijke-rapportage>.
- Jacobs, M., M. Bruinsma en J. van Haaf. 2006. *De kwaliteit van de rechtsbijstand voor vreemdelingen in vreemdelingenbewaring in Nederland*. IVA Beleidsonderzoek en advies.
- Judex. 2018. ‘Wat is vreemdelingenrecht en wanneer is iemand een vreemdeling?’ Geraadpleegd op 14 januari, 2023. <https://www.judex.nl/rechtsgebied/vreemdelingenrecht-asiel/vreemdeling-en-nederlanderschap/artikelen/wat-is-vreemdelingenrecht-en-wanneer-is-iemand-een-vreemdeling/>.
- JuridischWoordenboek. Z.D. ‘Dublin-claimant.’ Geraadpleegd op 28 januari, 2023. <https://www.juridischwoordenboek.nl/?zoek=Dublin-claimant>.
- Politie. Z.D. a. ‘Wat doet de vreemdelingenpolitie?’ Geraadpleegd op 27 januari, 2023. <https://www.politie.nl/informatie/wat-doet-de-vreemdelingenpolitie.html>.
- Politie. Z.D. b. ‘Hoe ziet een politiecel eruit?’ Geraadpleegd op 22 januari, 2023. <https://www.politie.nl/informatie/hoe-ziet-een-politiecel-eruit.html>.
- Politie. Z.D. c. ‘Wat zijn mijn rechten en plichten als ik word opgepakt?’ Geraadpleegd op 22 januari, 2023. <https://www.politie.nl/informatie/wat-zijn-mijn-rechten-en-plichten-als-ik-word-opgepakt.html>.
- Politie Eenheid Den Haag. 2021. ‘BOEIEN Aflevering 4: Arrestantenzorg.’ YouTube video, 26 november, 2021. https://www.youtube.com/watch?v=OHU9B_M5TsA.
- RvS 16 november 2022, ECLI:NL:RVS:2022:3289.
- Rijksoverheid. Z.D. ‘Vreemdelingenbewaring.’ Geraadpleegd op 14 januari, 2023. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/terugkeer-vreemdelingen/vreemdelingenbewaring>.
- Soyyigit, A. 2012. ‘De Anonieme Verdachte in Vreemdelingenbewaring.’ Scriptie, Tilburg universiteit. Geraadpleegd op 15 januari, 2023. <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=129608>.
- Van den Berg, C. 2022. ‘Vreemdelingenpiket.’ Geraadpleegd op 28 januari, 2023. <https://www.advocaatclaudia.nl/vreemdelingenpiket/>.
- Van der Spek, W., E. Flikweert en A. Terlouw. 2018. *Detentie van asielzoekers. Een onderzoek naar de toepassing van artikel 59b Vw*. Oosterwijk: Wolf Legal Publishers.

- Van der Spek, W. en A. Böcker. 2019. 'Detentie van asielzoekers: een kwestie van gevoel?' *Recht der Werkelijkheid* 1. Geraadpleegd op 14 januari, 2023.
[doi:10.5553/RdW/138064242019040001002](https://doi.org/10.5553/RdW/138064242019040001002).
- Van Kalmthout, A., A. Graft, L. Hansen en M. Hadrouk. 2004. *Terugkeermogelijkheden van vreemdelingen in vreemdelingenbewaring: Een onderzoek naar verhinderende, bemoeilijkende of vergemakkelijkende factoren van terugkeer van de vreemdelingen in vreemdelingenbewaring. Deel 1: de vreemdelingenbewaring in Tilburg en Ter Apel*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Vinken, D. 2022. 'Jaarverslag 2021 Commissie van Toezicht op de Arrestantenzorg Limburg.' Geraadpleegd op 22 januari, 2023.
<https://www.toezichtarrestantenzorg.nl/jaarverslagen/Jaarverslagen2021/>.
- Voorschrift Vreemdelingen 2000. Geraadpleegd van
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0012002/2023-01-01>.
- Vraaghetdepolitie. Z.D. 'Hoe ziet een politiecel eruit?' Geraadpleegd op 21 januari, 2023.
<https://www.vraaghetdepolitie.nl/school/politiewerk/hoe-ziet-een-politiecel-eruit.html>.
- Vreemdelingenbesluit 2000. Geraadpleegd van
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0011825/2023-01-01>.
- Vreemdelingencirculaire 2000. Geraadpleegd van
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0012287/2023-01-01>.
- Vreemdelingenwet 2000. Geraadpleegd van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0011823/2022-10-01>.
- WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid. 2022. 'Tijdsdruk bij opleggen vreemdelingenbewaring.' Geraadpleegd op 14 januari, 2023.
<http://hdl.handle.net/20.500.12832/3225>